



אדר התש"ע



בס"ד

להכרית זרעו של עמלק ולבנות בית-הבחירה לפרשת תרומה וחודש אדר (ע"פ שעורו של הרב מרדכי אלון)

גם בפסוקים הפותחים את ציווי המשכן וגם בפסוקים החותמים אותו, מוצאים אנו "מקום" אחר בו מבקש הקב"ה להשרות את שכנתו בתוכו.

בתחילת פרשתנו :-

2. שמות כ"ה, ח'

"ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם".

"ועשו לי מקדש".

יהיה מקדש, יש מצוה לבנות את בית הבחירה, אך שכנתי - "בתוכם" היא.

ואם כאן מופיע העניין עדיין ברמז, הרי שבפסוקים החותמים את פרשת תצוה, אין מקום לטעות :-

2. שמות כ"ט, מג-מו

"ונעדתי שמה לבני ישראל ונקדש בכבדי. וקדשתי את אהל מועד ואת המזבח ואת אהרן ואת בניו ואת אקדש לכהן לי. ושכנתי בתוך בני ישראל והייתי להם לאלקים. וידעו כי אני ה' אלקיהם אשר הוצאתי אתם מארץ מצרים לשכני בתוכם אני ה'".

במשכן יוועד הקב"ה לבני ישראל, את אהל מועד ואת המזבח הוא יקדש, אך לא באלו הוא שוכן, אלא "בתוך בני ישראל".

ב. "אינו מוצאים משם אלא על מנת שיעשו לו משכן".

בהמשך הדברים נגיע להשראת השכינה הזאת "בתוכם" ולמשמעותה, אך לפני כן נעיין שוב בפסוק הסיום של ציווי המשכן: - מקור 2-

"וידעו כי אני ה' אלקיהם אשר הוצאתי אתם מארץ מצרים לשכני בתוכם אני ה'".

לשם מה הוציא אותנו הקב"ה מארץ מצרים?

"לשכני בתכם" - כדי לשכון "בתוכם" לאחר ש"יעשו לי מקדש".

ה"אבן עזרא" מדגיש את הדברים יותר :-

3. אבן עזרא

"וידעו" - הטעם: אז ידעו כי לא הוצאתי אותם ממצרים רק (=אלא) בעבור שיעשו לי משכן ושכנתי בתוכם, וזהו יתעבדון את האלקים על ההר הזה' (ג, יב) "

קשר אמיץ ישנו בין המצווה "ועשו לי מקדש" (בפרשתנו: שמות כ"ה, ח') ומצוות "מחית עמלק" (דברים כ"ה, י"ט), קשר שבא לידי ביטוי במצוות הראשונות בהן מצווים אנו בבואנו לארץ.

כך פוסק הרמב"ם:

1. הרמב"ם ב הלכות מלכים א, א

"שלוש מצוות נצטוו ישראל בשעת כניסתן לארץ: למנות להם מלך, שנאמר: 'שום תשים עליך מלך'. ולהכרית זרעו של עמלק, שנאמר: 'תמחה את זכר עמלק', ולבנות בית הבחירה, שנאמר: 'לשכנו תדרשו ובאת שמה' (דברים י"ב, ה) "

לאחר מינויו של המלך, האמור להוביל את העם בביצוע שתי המצוות האחרות, מצווים ישראל בהכרתת זרע עמלק ובבניין בית הבחירה.

ומצות מחיית עמלק, מחיית זרעו של "ראשית גויים" (במדבר כ"ד, ד'), קודמת היא - על פי הרמב"ם - למצות בנין בית הבחירה - זה הבית ש"כל דור שלא נבנה בימיו, כאילו נחרב בימיו"...

מדוע מצווים אנו לעכב את בנין המקדש עד שנסיים להכרית זרעו של עמלק?
מהי החשיבות שבסדר הזה דוקא?

לסדרן זה של שתי המצוות הללו ולקשר שבין עמלק ובית הבחירה, נגיע מתוך עיון בבנין המשכן - כפי שהוא מתואר בשתי פרשיות המשכן - תרומה ותצוה.

א. "ושכנתי בתוכם".

המקור אותו מביא הרמב"ם למצות בנין בית הבחירה, ה"שנאמר" המצוטט על ידו, הוא פסוק מספר דברים :-
"לשכנו תדרשו ובאת שמה".

"שמה" זה, אותו צריך לדרוש, הוא המקום בו שוכן הקב"ה ובו הוא נקדש בכבודו.

לכאורה, המקום הזה, בקביעותו, הוא בית המקדש.

בתקופת המדבר - הריהו המשכן - מקום השכינה.

אך האמנם כך?

ולעיקר הדברים :-
...והנה הגלות איננו נשלם עד יום שובם אל מקומם ואל מעלת אבותם ישובו.

הגלות איננה רק גלות פיזית.
 היא איננה רק מציאותו של אדם על אדמה לא-לו או שעבוד כזה או אחר.
יכול אדם להיות על אדמת מולדתו, ובכל זאת להיות גולה.

כי הגלות, מעל לכל, היא ריחוקו של האדם ממצבו המקורי, הפנימי, הטבעי.

לכן, גאולה, אין פרושה רק שיבה ממקום הגלות הפיזי אל מולדת אהובה.
 גאולה, בעומק, פרושה שיבה אל המצב הרוחני, הנפשי - אל המעלה הראשונה אליה צריך האדם לחזור.

ד. "גאולה" ו"דרור" !

וכך הוא פרושה של המילה גאולה אף במקרא.

כשאומרת התורה: "**גאולה תהיה לארץ**" - בשנת היובל - היא אינה עוסקת בשיבת עם לארצו, אלא בשיבת האדמה לבעליה!!

בשיבת עבדים למצבם הטבעי של בני - חורין, של "עשה הא-לקים את האדם ישר"¹ !

זו היא הגאולה הגדולה המתרחשת בשנת היובל בה כל דבר שב למקורו, בה כל דבר חוזר למעלתו.

בשנת היובל הזו קוראים "דרור בארץ לכל יושביה" (ויקרא, כה, י).

מה פרוש המלה "דרור" ?

דרור, כמו גאולה, אינו רק חופש פיזי, חופש טכני ממצב מסויים.

שורשה של המילה "דרור" - על פי הרמב"ן² - הוא שורש כפול של המילה "דור".

ומשמעות הדרור על פי זה הוא - דור לדור.

כשהדורות מתחברים, כשהבנים יכולים לשוב לנחלת אבותיהם, כשאין מה שמפריע לחיבור שבין מה שהיה בדור הראשון לבין מה שקורה בדור האחרון - אז נוצר בעולם "**דרור בארץ לכל יושביה**".

זהו חדוש עצום של הרמב"ן:

דרכו של העולם לחשוב שהחופש הוא בנתוק בניס מאבותיהם, והתורה מגלה כי הדרור הוא בהתגלות שיבת אבות לבניהם ובנים לאבותיהם.

רק אז יודע האדם פי יש לו שרש, ורק מי שיש לו שרש יכול לעוף לאן שירצה.
ה. "מרכבה לשכינה".

תכליתה של יציאת מצרים, תכלית ה"אקסודוס" הגדול ביותר בתולדות העמים, תכלית השחרור מעול הקלגסים והמשעבדים המצרים היא - לעשות מצרים.

לא נתנית התורה משמי הר סיני היא התכלית, אלא עבודת קרבנותיו במשכן שלמרגלותיו, וגם לא ההגעה לארץ ציון וירושלים היא התכלית, אלא ה"מקדש ה' כוננו ידך", אשר בתוכה ובתוכנו.

איך אמרו ישראל בשירת הים?

4. שמות ט"ו י"ז

"תביאמו ותטעמו בהר נחלתך מכוון לשבתך פעלת ה', מקדש ה' כוננו ידך".

כל ה"סוס ורכבו רמה בים", כל ה"תהמות יכסימו", ה"נטית ימינך תבלעמו ארץ" - הכל הכל תכליתו היא אותה קדושה שתשרה דרך המשכן, דרך המקדש ש"כוננו ידך".

דברי ה"אבן עזרא" שלעיל מפורשים בדברי חז"ל הבאים בפסיקתא :-

5. פסיקתא רבתי, יח:

"אמר רבי יהושע בן לוי: תנאים עשה הקב"ה עם ישראל עד שהם במצרים (= כל עוד היו במצרים), שאינו מוציאם משם אלא על מנת שיעשו לו משכן וישרה שכינתו בהם, כמה שכתוב: 'וידעו כי אני ה' אלקיהם אשר הוצאתי אותם מארץ מצרים לשכני בתוכם'. וכיון שהוקם המשכן וירדה השכינה, ושרתה בתוכם, באותה שעה נתקיימו כל אותם התנאים".

על פי ה"אבן עזרא" - רק עם השראת השכינה במשכן בפועל, התברר לישראל כי זו בעצם היתה המגמה של היציאה מצרים.

על פי רבי יהושע בן לוי בפסיקתא - את הידיעה הזו, את התנאי הזה, ידעו ישראל מההתחלה - "עד שהם במצרים".

כך או כך, יש להבין - מהו עומקו של התנאי הזה שמתנה הקב"ה עם ישראל במצרים ?

מדוע כל יציאת מצרים הגדולה - על יסודות החרות שבה - לא תבוא לידי מיצוי ומימוש אלא כאשר יוקם המשכן ותשרה בו השכינה ?

ג. "ואל מעלת אבותם ישובו".

הרמב"ן, בהקדמתו הקצרה והחשובה לספר שמות, מסביר את הדברים מתוך ראייה כוללת של מהלך הספר כולו.

בעקבות קודמים לו, קורא הרמב"ן לספר שמות - "ספר הגלות והגאולה".

בבואו לברר את מושגי הגלות והגאולה האלה, הוא מעניק להם משמעות שונה מכפי שניתנת להם על פי רוב :-

6. הקדמת הרמב"ן לספר שמות

"...ונתיחד ספר ואלה שמות בענין הגלות הראשון הנגזר בפירוש, ובגאולה ממנו (= ענין הגלות והגאולה של ספר שמות כבר נאמר במפורש בספר בראשית - 'גר יהיה זרעך בארץ לא להם... ואחרי כן יצאו ברכוש גדול'), ולכן חזר והתחיל בשמות יורדי מצרים ומספרם אף על פי שכבר נכתב זה. בעבור כי ירידתם שם הוא ראשית הגלות כי מאז הוחל...

1 קהלת, ז, כט.

2 רמב"ן, שם. בשונה מפרושו הפשוט (אבל הקשה) של רש"י, עיי"ש.

נשוב לדברי הרמב"ן בהקדמתו לשמות :-

שוב, גם כשמדברים על המקדש העתידי, חייבים להזכיר שה' הוא אלוקינו **המוציא אותנו מארץ מצרים** - כי כל מגמתה של יציאת מצרים היא שלבסוף נקים משכן - ואחר כך מקדש - ושאשרה שכינתי בתוכם.

ומה יש באותו מקדש עתידי ?

מסביר "ספורנו" :-

10. ספורנו

" ונתתי משכני בתוכם' - תשרה שכינתי בתוכם בכל מקום שתהיו. "

לא "ועשו לי מקדש", לא "ונועדתי שמה". משכני יהיה "בתוכם" - "בכל מקום שתהיו".

ובפסוק הבא - לא "ואולך אתכם", אלא דרגה אחרת לגמרי - **"והתהלכתי בתוכם"**.

ז. בין "הולך" ל"מתהלך".

ה"ספורנו" ממשיך ומסביר את הדרגה הזו :-

"ענין המתהלך הוא - ההולך אנה ואנה לא אל מקום אחד בלבד..."

הביטוי "מתהלך" מתאר דבר שונה לחלוטין ממה שמתאר הביטוי "הולך".

האדם ה"הולך" - הולך תמיד לעבר מטרה מסוימת.

אין ערך עצמי להליכתו - ואם היה הדבר אפשרי בידו - הוא היה מעדיף להגיע ליעדו ללא הצורך בהליכה אליו. ההליכה בעבורו - רק אמצעי היא.

לעומתו, האדם ה"מתהלך" הוא האדם המטייל להנאתו.

אדם זה, אין טעם לשאול אותו - 'לאן אתה הולך' ?

- הוא לא הולך לשום מקום ספציפי.

הוא הולך בשביל ללכת.

בעבורו - יש ערך להליכה עצמה שהוא עצם ההתהלכות "אנה ואנה".

בפעם הקודמת הופיעה ההתהלכות על-ידי ה' א-לקים בגן העדן :-

11. בראשית ג' ח'

"וישמעו את קול ה' א-לקים מתהלך בגן לרוח היום..."

כך היה בגאולה הראשונה, בגן העדן, לפני שחטא האדם.

ה' לא הלך לשום מקום, אלא שבכל מקום ומקום היתה השכינה שורה.

וכך יהיה גם בגאולה האחרונה.

לא "ונועדתי לכם שמה", אלא "והתהלכתי".

ואיפה ? - "בתוכם" :-

12. המשך הספורנו

"...אמר אם כן: **אתהלך בתוכם**, כי לא אל מקום אחד בלבד ירד שפע הכבוד, כמו שהיה במשכן ובמקדש, כאמרו: 'ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם'. כלומר - בזה האופן ובאותו המקום בלבד אשכון בתוכם, וביאר זה באמרו: 'אשר אועד לך שמה', 'ונועדתי שמה לבני ישראל', אבל (לעת"ל):

...וכשיצאו ממצרים אף על פי שיצאו מבית עבדים עדיין יחשבו גולים, כי היו בארץ לא להם נבוכים במדבר, וכשבאו אל הר סיני ועשו המשכן ושב הקדוש ברוך הוא והשרה שכינתו ביניהם אז שבו אל מעלת אבותם שהיה סוד אלוה עלי אהליהם. והם הם המרכבה (= הם המרכבה לשכינה) ואז נחשבו גאולים, ולכן נשלם הספר הזה בהשלימו ענין המשכן ובהיות כבוד ה' מלא אותו תמיד".

ספר שמות, הפותח בגלות הראשונה שנגזרה עלינו, מסתיים באותה גאולה גדולה, שהיא איננה רק היציאה הפיזית ממצרים, אלא היא השיבה למציאות שבה ישראל הם "מרכבה לשכינה" - מציאות המתרחשת כשיש משכן ושורה בנו השכינה.

כך מסתיים ספר "הגלות והגאולה", בפרשת פקודי :-

7. שמות מ' לד-לז

"ויכס הענן את אהל מועד וכבוד ה' מלא את המשכן. ולא יכל משה לבוא אל אהל מועד כי שכן עליו הענן וכבוד ה' מלא את המשכן. ובהעלות הענן מעל המשכן יסעו בני ישראל בכל מסעיהם".

כבוד ה' מלא את המשכן ובני ישראל יסעו למסעיהם "בהעלות הענן מעל המשכן".

אך המשכן הזה, איננו סוף הדרך.

סוף הדרך הוא מקום משכן אחר - מקום המקדש.

1. "מהמשכן ועד לבית שלישי".

רבי עובדיה ספורנו מוסיף על דברי הרמב"ן שלעיל ומתייחס להשראת השכינה שבמשכן אל מול זו שבמקדש :-

8. ספורנו

" ובהעלות הענן' - וכל כך היתה שריית השכינה קבע במשכן, שלא היה מסתלק כלל משם עד שהיו ישראל צריכים לנסוע, וזה לא היה בשילה ולא בבית ראשון ולא בבית שני (בכל אלה לא זכינו לכזאת השראת שכינה כמו שזכינו לה במשכן), אבל יותר מזה יהיה בבית שלישי יבנה ויכונן במהרה בימינו, כאמרו: 'ואני אהיה לה נאום ה' חומת אש סביב ולכבוד אהיה בתוכה (זכריה, ב, ט)".

השראת השכינה שבמשכן, "שלא היה מסתלק כלל משם עד שהיו ישראל צריכים לנסוע" - תובן מתוך בירור בהשראת השכינה שתהיה בבית שלישי, בו יהיה ה' ל"חומת אש סביב ולכבוד... בתוכה".

מהי השראת השכינה בבית שלישי שהיא "יותר מזה" שבמשכן ?

ה"ספורנו" עצמו מסביר את השראת השכינה הזאת בפרשת בחוקותי, בהסברו לפסוקי ההבטחה העתידית לאשר יתרחש "אם בחקתי תלכו ואת מצותי תשמרו ועשיתם אתם..."

כך היא ההבטחה :-

9. ויקרא כ"ו יא-יג

"... ונתתי משכני בתוכם ולא תגעל נפשי אתכם, והתהלכתי בתוכם והייתי לכם לאלקים ואתם תהיו לי לעם. אני ה' אלקיכם אשר הוצאתי אתכם מארץ מצרים מהיות להם עבדים ואשבור מוטות עולכם ואולך אתכם קוממיות".

אבותיו" - הוא זקוק לכל מיני אמצעים כדי להצליח לפרוש מהמציאות המעיבה עליו ולהצליח לעשות זאת.

"אבותיו" פירושו - הגרעין שלו. אותו הכח הקיים בו, שהוא הדבר הראשוני שלו.

ככל שמתרחק האדם ממקורו, מטבעו - כך הוא הופך להיות פחות אלוקי, פחות מקורי.

משאבד אדם הראשון את מעלתו זו, הראשונה, הטהורה, בה הוא עצמו היה כמשכן לשכינה, קיבל עם ישראל את התפקיד.

קלקול שקלקל אדם הראשון - יבואו ישראל ויתקנו.

וכיצד יתקנו ? -

בגלות למצרים, בגאולה ממנה ובחזרה למעלתם הראשונה.

גלות מצרים היא "כור הברזל"³ אליו יורדים ישראל כדי לצרוף בו את כל הסיגים, את כל החוצצים והנחשים שלא מאפשרים לאדם ולעולם להיות קשור לאלקיו.

במצרים יורדים ישראל למ"ט שערי טומאה, רק כדי לשוב ולהיגאל מהם ולראות את "שרו של מצרים", את "מצרים ספא" - "מת על שפת הים".

רק אז, רק כאשר יעלמו כל הגורמים המעכבים את העולם מלראות את בוראו - רק אז יוכל העם הזה להורות באצבע ולומר :-

13. שמות ט"ו ב'

"...זה אלי ואנוהו אלקי אבי וארממנהו".

קודם כל הוא הא-ל שלי, ומתוך זה - התבור שלי לאבותי ולא-לקי אבותי.

14. רש"י

" זה אלי - בכבודו נגלה עליהם והיו מראין אותו באצבע, ראתה שפחה על הים מה שלא ראו נביאים".

כל שפחה הצליחה לראות על הים את מה שלא ראו הנביאים, כי כל הקליפות נמוגו, כי כל מה שגורם לאדם להיות בגלות - "רמה בים", כי "מצרים מת".

לאחר ים סוף, מגיעים ישראל למתן תורה. שם, בהר סיני, שוב מתגלה לעולם מה שצריך היה להיות כבר בגן העדן.

בהר סיני שוב עומד אדם ומדבר עם אלקיו, שוב יוצא הקול האלקי - "משה ידבר והאלקים יענו בקול", ושוב הטבע כולו אומר שירה. כ

שזה מתרחש - נעלמות כל מגבלות החושים, נעלמת ההפרדה שבין חוש לחוש, הפל שב ומתחבר למקור אחד גדול, וכולם - "רואים את הקולות".

אך כגודלה של העליה, כך גודלה של הנפילה.

מראיית הקולות, מ"זה אלי ואנוהו" נופל העם ב"אלה אלהיך ישראל" - בעגל.

אתהלך בתוכם' - ויראה כבודי בכל מקום שתהיו שם. כי אמנם, בכל מקום שיהיו שם צדיקי הדור, הוא יקדוש משכני עליון (תהלים מו, ה) שבו תשלם כוונתו, כאמרו: 'השמים כסאי, והארץ הדום רגלי... ואל זה אביט, אל עני ונכה רוח, וחרד על דברי' (ישעיה סו, א-ב)... .

לעתיד לבוא, "יראה כבודי בכל מקום שתהיו שם", ודרך ה"עני ונכה הרוח", דרך ה"חרד על דברי" ו"צדיקי הדור" - דרכם יתגלה הקב"ה, דרכם תשכון שכינתו.

ומהו "והייתי לכם לאלקים" ? -

" והייתי לכם לאלקים' - אהיה לאלקים מיוחד לכם, לא יהיה לכם אלקים ומנהיג זולתי, ובכן יהיה נצחיות מציאותכם ממני בלתי אמצעי וכמו שהוא לשאר הנבדלים הנצחיים...".

עצם היות עם ישראל דבוק בשכינה, ללא שום אמצעי - "אתהלך בתוכם" - זהו הגורם לנצחיות מציאותו. כי החיבור לנצח, הוא ההופך את העם הזה לנצחי.

הנצח הזה, המעלה הזו - כבר היתה, כאמור, לפני החטא, בגן העדן :-

"...בהיותכם אז בצלמי כדמותי, כמו שהיתה הכוונה בבריאת האדם ובמתן תורה, ולזה אמר: 'ולקחתי אתכם לי לעם, והייתי לכם לאלקים'. כי אמנם במתן תורה לולי השחיתו היתה הכוונה לשום אותם במעלת ימות המשיח ועולם הבא שיעד בזאת הפרשה (בחוקותי) בלי ספק".

הגלות מגן-עדן היא בראש ובראשונה הבריחה מקול ה' א-לקים המתהלך בגן לרוח היום וה"מחבואים" מפני מצב השראת השכינה ה"נורמאלי" אל ה"בגדים" שמאחורי העץ.

רק אחרי גלות הנפש, באה הגלות הפיזית מגן העדן.

הגלות הפיזית היא תוצאה של מי שכבר לא מרגיש בבית והוא מחפש ריגושים אחרים מעבר ל"להט החרב המתהפכת".

ח. "הכוונה בבריאת האדם ובמתן תורה".

אלמלי חטא האדם - הרי שהוא עצמו היה משכן לשכינה.

אלמלי חטא - כל שהיה עליו לעשות בעולם, כל שצווה בו הוא רק "אכל תאכל" - חיה !

חיה במצב הטבעי של "ערומים ולא יתבוששו", אכל נכון - הענק לכל דבר את משמעותו, תן לכל דבר שמו - מהותו - היה כולך מחובר ל"מעלת הראשונה".

אך האדם חטא, והלך בעצתו של נחש.

ומאז - הנתק הקיים בין האדם לאלקיו הוא תוצר של פל הנחשים, פל הקליפות, פל האלהים האחרים והחציצות המפריעות לאדם להיות מה שהוא בטבעו, הפריעות לו לדעת מי הוא באמת.

מאז - כיוון שהאדם התרחק מטבעיותו, כאשר הוא רוצה להתקדש, להיטהר, לחזור אל הטבע המקורי שלו ול"מעלת

י. "עמלק נמחה בשלש דרכים".

רש"י מסביר את "אשר קרד" בשלש דרכים, שכשנעמיק - כל הדרכים - אחת הן :-
17. רש"י

"אשר קרד בדרך" - לשון מקרה. דבר אחר: לשון קרי וטומאה... דבר אחר: לשון קור וחוס, צננך והפשיך מרתיחתך...".

הלשון האחרונה - "לשון קור" - היא המגלה את הכל.

כל שמבקש עמלק לעשות הוא דבר אחד. באותו הרגע בו מגיע עם ישראל לדבקותו האדירה בבוראו, באותו הרגע בו הוא שב למעלת אבותיו ולמעלתו של האדם הראשון היכול להורות באצבעו על אלקיו וללכת עמו לרוח היום בנך, באותו הרגע בו מתרחשת הדבקות האדירה הזו - מגיע עמלק וכל רצונו הוא לקרר.

את החוס הזה, את החיבור הזה, את ההתקשרות הזאת של האדם עם מקורו - מבקש הוא לצנן - "צננך והפשיך מרתיחתך".

ומהו "לשון קרי", שבפרושו השני של רש"י ?

טומאת קרי, היא הטומאה שבה אותו הנצח, אות "זרעא חיא וקיימא", אותו זרע האמור ליצור המשך, נצחיות, "דור לדור", בנין ויצירה - אותו הזרע מומת, נשחת.

אותו הדבר שעושה את האדם למחובר עם הנצח, לשותף עם הקב"ה בבנין העולם נאבד - ואז נוצרת הטומאה.

איבוד חיותו של הזרע הזה - היא היא הטומאה, כי טומאה פירושה העדר, מות.

"אבי אבות הטומאה" הוא טומאת מת.

המתת יסוד החיים, הניתוק מהנצח - זו היא טומאת הקרי, וזה מה שמבקש עמלק לעשות.

עמלק, כפי שנראה בהמשך הדברים, הוא אנטז - נצח. אנטז חיבור של דורות.

בעומק - זהו גם ההסבר ל"לשון מקרה" שבפרושו הראשון של רש"י.

הפיכת הסדר האלקי למקרים בודדים שאין להם מקור ואין להם תכלית, שלא באים משום מקום ולא הולכים לשום מקום - זו היא המומחיות של עמלק.

תמיד הוא ידע לתת תחושה שהכל מקרה, שהכל גורל, שהכל הוא פור.

"לשון קור", "לשון קרי", "לשון מקרה" - זו היא כל הפילוסופיה של המזנב הזה, של עמלק.

עם ישראל יוצא ממצרים למען מגמה אחת - "על ההר הזה תעבדון את האלקים". שם תתוקן הבריאה, שם היא תתגלה בכונתה המקורית, שם ישוב האדם וישמע את קול ה' אלקים "מתהלך" והעולם יחזור לטבעיותו. רגע לפני כן, מגיע עמלק ומבקש לקרר הכל.

זה העגל שאלמלי הוא, אלמלי ההשחתה הזו - נשארים היינו באותה מעלה של "רואים קולות", של גן העדן המחודש.

ומרגע שנפלנו, מרגע שהחמצנו - תכנס השכינה ותשרה במשכן, באהל מועד: "ונועדתי שמה לבני ישראל".

"שמה" - קודש. "שמה" - "ונועדתי לך". אבל בחוץ - חול.

בחוץ, עוד לא קיימת המציאות של "והתהלכתי בתוכם", של "יראה כבודי בכל מקום שתהיו שם", עוד לא תתגלה המציאות העתידית, שכבר יכולה היתה להתגלות - "לולי השחיתו"...

מה גורם לזה ?

מי הוא אותו נחש ארור שמעכב עתה את הגאולה ?

ט. "ויבא עמלק".

את הנחש הזה פוגשים ישראל לאחר המדרגה הגדולה של ים סוף ולפני המדרגה הגדולה של מתן תורה.

ברפידים, נתקלים הם בפרשה קצרה, אותה יצטרכו לזכור בכל יום בהיסטוריה, ובעיקר עם הכניסה לארץ, לפני בנין הבית.

שם, בין הים לבין ההר, פוגשים ישראל את עמלק :-

15. שמות י"ז ח'

"ויבא עמלק וילחם עם ישראל ברפידים".

תפקידו של עמלק אינו תפקיד הסטורי, חד פעמי, מקומי.

עמלק זה - כך נראה בהמשך - כל כולו הוא אנטז-מקדש ואנטז-שכינה.

לכן, סדר תפקידיו של המלך יהיה - להכרית זרעו של עמלק ורק אחר כך - לבנות את בית הבחירה.

אי אפשר לה לשכינה לשרות, לפני שעמלק נמחה מן העולם.

אין כסאו של ה' שלם, ואין שמו שלם - כל עוד זכר עמלק נמצא תחת השמים.

מדוע ? מה עושה עמלק ?

הנה, כך מצויים אנו לזכור בשבת "זכור" :

16. דברים כ"ה יז-יט

"זכור את אשר עשה לך עמלק בדרך בצאתכם ממצרים, אשר קרד בדרך ויזנב בך כל הנחשלים אחריך ואתה עיף ויגע ולא ירא אלקים. והיה בהניח ה' אלקיך לך מכל איבך מסביב בארץ אשר ה' אלקיך נתן לך נחלה לרשתה תמחה את זכר עמלק מתחת השמים לא תשכח".

מה עשה עמלק ? - "קרד בדרך".

ומה ראינו באמת שהוא עשה ? - "ויבא עמלק וילחם"...

מדוע לא משתמשת התורה בביטוי הפשוט הזה ?

מדוע לא כתוב 'אשר נלחם לך בדרך' ?

והרי מלחמה מפורשת היתה שם. עמלק נלחם וישראל השיבו לו מלחמה. מדוע לא לתאר דברים כהווייתם ?

זה אותו עמלק שמופיע בכל פעם באותה מגמה - לקרר, ליצור קרי, לעשות את הכל למקרה.

כמו הנחש הקדמוני שלא יכול לסבול את דבקות השכינה בעולם, את ה' הא-לקים המתהלך בגן לרוח היום, כך הנחש העמלקי.

יש לו מין "רפלקס - מותנה".

בכל פעם שהוא חש באויר חזרה של העולם לדבקותו, השראת שכינה, הקמת מקדש, הוא מנסה להנחית מכת קור, מכת קרי, מכת מקרה בעולמו של מסובב הסבות וקורא הדורות.

כאשר שולחת אסתר את התך אל מרדכי, כדי לברר "מה זה ועל מה זה" יושב מרדכי בשק ואפר, שולח לה מרדכי ומספר לה "את כל אשר קרהו".

אומר המדרש :-

20. אסתר רבה ח' ה'

" ויגד לו מרדכי את כל אשר קרהו - אמר להתך, לך אמור לה: בן בנו של 'קרהו' בא עליכם, הדא הוא דכתיב: 'אשר קרך בדרך'".

לך אמור לאסתר ש"קרהו" הגיע שוב !

שוב הוא כאן, ושוב מגמתו היא אותה מגמה, שוב האנטישמיות שלו - מטרה אחת לה.

האנטישמיות של המן, כאמור, אינה אנטישמיות סתמית, מקרית.

המן מפקד על אותה שטנה המבקשת לעצור את הדבקות, את החיבור של ישראל לאביהם שבשמים, את השראת השכינה בתוכנו.

האנטישמיות עליה מפקד המן לא מבקשת את מותם של ישראל.

היא מבקשת ללחוס בנחיותם, בהשראת השכינה.

יב. "המן הרשע" מול "משה רבנו".

הדבר בא לידי ביטוי במדרש ידוע ומופלא, בו מחברים חז"ל את משה רבנו לגזרתו של המן.

המן, כך כתוב, הפיל פור כדי לדעת מתי "להשמיד להרג ולאבד". כשראה מתי נפל הפור, שמח :-

21. מסכת מגילה י"ג:

" הפיל פור הוא הגורל' - תנא, כיון שנפל פור בחודש אדר, שמח שמחה גדולה, אמר: נפל לי פור בירח שמת בו משה, ולא היה יודע שבשבעה באדר מת ובשבעה באדר נולד".

תמוה מאד.

מה למותו של משה ולכל הגזרה הזו של המן הרשע ?

מדוע יום פטירתו של משה מלמד את המן על אפשרות של ניצחון, ומדוע לידתו של משה - שעליה לא ידע המן - היא סיבה לעכב את הגזירה ?

המהר"ל מפראג מסביר זאת בשפתו המיוחדת :-

22. המהר"ל מפראג

" פרוש - כי לכל דבר יש זמן מוגבל וכאשר הפיל המן גזרות לדעת איזה זמן שהוא סוף ישראל ונפל באדר, אז שמח...".

בשלש דרכים מבקש אפוא עמלק למחות את ישראל ובתקונם תתקיים מחיתו של עמלק.

יא. "הנחש הקדמוני" ו"הנחש העמלקי".

אבל לא רק כאן. כשמתבוננים על עמלק לאורך ההיסטוריה, תמיד הוא מופיע בנקודת הזמן הזו - רגע לפני חיבורם של ישראל עם הקב"ה, רגע לפני השראת השכינה שבתוכם.

אילו לא הופיע כאן עמלק, היה המהלך נמשך פך - יציאה ממצרים, קריעת ים סוף, מתן תורה, כניסה לארץ ו - "מקדש ה' כוננו יידיך".

כך גם בפעם השנייה, בימי שאול⁴.

עם ישראל כבר נכנס לארצו.

הסתיימו כל מלחמות יהושע ושופטים וכבר יש מלך בישראל.

כל שחסר עכשיו זה מקדש והשראת שכינה, חזרה ל"מעלה הראשונה".

אך כל החזון הגדול הזה נעצר ולא יכול לבוא לידי מימוש. שאול נופל בגלל עמלק, אגג מופיע ועוצר את המהלך, הוא מעכב את בנית הבית הראשון.

בפעם השלישית מבקש עמלק - המן - לעצור את שיבת ישראל לארצו ול"מעלת אבותיו" - בפורים.

כיצד ?

הצהרת כורש המאפשרת ליהודים לשוב לארצם ומאשרת להם לבנות את בית המקדש, הוכרזה כבר.

יש אישור להקמת בית. טיפין-טיפין מתחילים ישראל לשוב לארצם, ואז מתרחש הדבר הבא :-

18. עזרא ד' ו'

"ובמלכות אחשורוש (הוא בנו, או בן בנו של כורש), בתחלת מלכותו, כתבו שטנה על יושבי יהודה וירושלם".

ומי אלו כותבי השטנה ?

רש"י, המנסה להסביר מי הם עשרת בני המן, מביא בדבריו כך :-

19. רש"י אסתר ט' י'

"ראיתי ב'סדר עולם' - אלו עשרה שכתבו שטנה על יהודה וירושלים, כמה שכתוב בספר עזרא: 'ובמלכות אחשורוש בתחלת מלכותו כתבו שטנה על יושבי יהודה וירושלים'. ומה היא השטנה ? - לבטל העולים מן הגולה בימי כורש".

כשמתמקדים בסיפור המגילה, לא שמים לב לכך, אך זוהי בעצם המלחמה !!

המן ועשרת בניו מבקשים לעצור את בנין ירושלים ואת המקדש שכורש איפשר לבנות.

המלחמה היא לא רק "להשמיד להרג ולאבד" - זה טכני.

המלחמה היא - שלא ישובו ישראל ויזכו שתשרה השכינה בהם, שלא יעשו מקדש כדי שישכון ה' "בתוכם".

משה הוא האיש "הענו מאד מכל האדם אשר על פני האדמה"⁶.

הוא זה המבטל את עצמיותו ומצליח להיות "איש האלקים".

את סופו של משה מחפש המן.

סופו של משה - לפי דעתו - הוא מיגורו של החלום לדבקות מוחלטת של בני האדם בקדוש-ברוך-הוא.

וכשהגורל נופל, הוא לא תופס שסופו של משה הוא לא באמת סוף, כי כשמדובר במי שמחברים באמת לנצח, הרי זהו בעצם "כְּדוּר" שנקודת הסוף שלו מחוברת היא לנקודת ההתחלה שלו.

י.ג. אנשי "היום" ואנשי "מחר".

העמקה נוספת בהתמודדותינו עם עמלק תגלה כי באמת נמצאת פה מלחמה בין אנשי הזמן, לאנשי הנצח.

נתחיל לראות זאת דרך המגלה.

במשתה הראשון, אליו הזמינה אסתר את המלך והמן, היא לא תאמר כלום כשיפנה אליה המלך וישאל לרצונה, מלבד זאת :-

25. אסתר ה' ח'

(ה) אם מצאתי חן בעיני המלך ואם על המלך טוב לתת את שאלתי ולעשות את בקשתי יבוא המלך והמן אל המשתה אשר אעשה להם ומחר אעשה כדבר המלך.

זוהי התנהגות "משונה" מאד. אסתר מגיעה כאן אל התכלית. היא יכולה לנצל כעת את שעת הכושר, וכטוב לב המלך ביין, לבקש ממנו על עמה.

נראה שזה הרגע הטוב ביותר לכך.

מדוע אם כן היא מסתכנת ומבקשת לעשות זאת מחר ?

ומה אם מחר ישתנה מצב רוחו של המלך ?

ומה אם עד מחר יתהפך לבבו ?

מדוע היא נוטלת סיכון שכזה ? למה "מחר" ?

אולי ניתן להבין זאת, לאחר שעומדים על דרכי הפעולה שמנגד - דרכי הפעולה של המן, באותו הערב שבין המשתה הראשון למשתה השני.

המן, שמח וטוב לב, מקבל עצה מאהביו ומזרש אשתו, על הדרך בה הוא צריך "לטפל" במרדכי :-

(יד)...יעשו עץ גִּבֵּה חֲמִשִּׁים אַמָּה וּבִבְקָר אָמַר לַמֶּלֶךְ וַיִּתְּלוּ אֹתוֹ מֵרֶדְכִי עָלָיו....

והרשע הזה, רגע אחד הוא לא יכול להמתין :-

פרק ו': (א..ד) **בלילה ההוא** נדדה שנת המלך... ויאמר המלך: מי בחצר ? והמן בא לחצר בית המלך החיצונה לאמר למלך לתלות את מרדכי על העץ אשר הכין לו.

למה לא חיפית לבקר - בן המדתא ? ! -

רק מפני שהוא אינו יכול לחכות ל"למחר" !

לפני ההסברים על משה, על יום לידתו ועל יום פטירתו, מסביר המהר"ל את תפיסת העולם של עמלק.

לכל דבר יש סוף - אומר המן - וממילא, גם לישראל צריך להיות סוף. אין לך דבר שאין לו סוף - כך חושב הוא.

כל נסיונו הוא לקרר את הרעיון הגדול של עם שהצליח לרדת למ"ט שערי טומאה במצרים, אך לא נגמר שם. כל נסיונו הוא למגר את הנצח.

לכן, במלחמה הבאה עם עמלק, אצל שאול, דוקא שם ילמד שמואל את אגג ואת כולנו את השיעור היסודי הבא :-

23. שמואל א' ט"ו כ"ט

וּגַם נֶצַח יִשְׂרָאֵל לֹא יִשְׁקַר וְלֹא יִנְחַם כִּי לֹא אָדָם הוּא לְהִנְחָם.

לכל דבר יש סוף, אבל לא ל"נצח ישראל" !!

ולמה ?

כי "יהיה נצחיות מציאותכם ממני, בלתי אמצעי" (ספורנו - מקור 12) -

כי אתם דבוקים ממש בשכינה השורה "בתוככם" !

ממשיך המהר"ל ומסביר :-

24. המשך המהר"ל

"...וכאשר הפיל המן גורלות כדי לדעת איזה זמן שהוא סוף ישראל, ונפל באדר, אז שמח, כי בזה הזמן מת משה שהוא רבן של ישראל והוא נחשב צורת כל ישראל (לכל דבר בעולם יש חומר וצורה. הצורה זה התוכן הפנימי ומשה הוא צורת כל ישראל) ולפיכך חשב כי יש כאן העדר כל ישראל כאשר ראה שמשו רבנו עליו השלום מת בזה החודש... "

וכיצד יכולה עובדת הולדתו ביום זה, למנוע את הגזרה, למנוע את בקשתו אחר "סופן של ישראל" ? -

"...ולא ידע כי ב- ז' באדר נולד גם כן. ופרוש זה: כי הדבר שהוא שלם, התחלתו וסופו מתחברים באחד, כמו שתראה בכדור שהוא שלם, שמתחבר סופו אל תחילתו והוא השלמה לגמרי. ולכך אמר משה מלאו ימי בן מאה ועשרים שנה אני היום, כי היה שנותיו שלמים, מלאים... "

משה רבנו, שהוא "צורתן של כל ישראל", לא שייך בו סוף. מי שתחילתו וסופו מתחברים ביחד, הוא שלם !!

ואז :-

"אין לומר כי הסוף שלו הוא מורה על ההעדר והחיסרון... רק (=אלא) השלמה, ולא שייך בזה סוף, לכך מורה כי הושלם - וכל אשר הושלם הוא אל ה' יתברך אשר מאתו נברא".

משה רבנו מצליח להגיע למעלה הגבוהה ביותר שהגיע אליה אדם אי פעם.

משה מצליח להגיע לשרשו, לדבר עם אלקים "פה אל פה"⁵ - לא בחלום, לא במחזה.

נבואתו של משה שונה מכל הנבואות האחרות, כי משה רבנו מגיע נבואתו זו למדרגה בה הוא הכי מחובר - הכי "הושלם" אל ה' יתברך אשר ממנו נברא.

בקריאת התורה בפורים, בקריאת "ויבא עמלק וילחם עם ישראל ברפידים"⁸.

לכאורה, אין בקריאה בפורים את הדבר העקרי שיש בקריאת "זכור" - אין את מצות מחיית עמלק - "תמחה את עמלק מתחת השמים לא תשכח".

כל שיש בקריאת "ויבא עמלק" הוא תיאור המלחמה של הקב"ה בעמלק !!

מדוע אם כן יוצא אדם, בדיעבד, בקריאתה של פרשה זו ?

אמור הרב אילון: התשובה נמצאת באותם דברים שראינו לעיל.

אנו אלו שמצויים למחות בפועל את עמלק, באופן טכני. אך מי שמלחמה לו ברשע הזה - הוא הקב"ה בעצמו.

כי עמלק זה הוא המפריע לשכינה להתגלות כאן ולשכון בתוך בני ישראל, הוא המונע את העולם מגאולתו ומשיבתו אל ש'רשו.

לא רק את עם ישראל הוא מונע מכך, אלא כאמור - את העולם כולו.

ואם-כן, גם אם את חובת מחיית עמלק איננו קוראים בפרשת "ויבא עמלק" של רפידים, את חובת זכרון מהותה של המלחמה באמת אנחנו קוראים גם קוראים.

טו. "כי נפל פחד היהודים עליהם".

ה"שפת אמת", עוסק בפסוק אחד במגילת אסתר, פסוק שכשמעיינים בו הוא קשה מאד בפשט. כך כתוב בו: -

28. אסתר ח' י"ז

"ובכל מדינה ומדינה ובכל עיר ועיר מקום אשר דבר המלך ודתו מגיע שמחה וששון ליהודים, משתה ויום טוב ורבים מעמי הארץ מתיידיים כי נפל פחד היהודים עליהם".

לאחר נפילתו של הרשע, מסתבר שהשמחה על נפילתו היא לא רק עניין לאומי, אלא רבים מעמי הארץ מצליחים להתחבר אל העם הזה, כי דרכו הם חשים את שהיה בגן העדן.

זה גם מה שקרה בקריעת ים סוף - "שמעו עמים ירגזון".

וזה גם מה שקרה אצל שלמה, במקדש - לפני שנופלים שוב בטומאה - מלכת שבא וכל האומות מבקשים טובתו של שלמה ושמו הולך בכל הארץ.

"ורבים מעמי הארץ מתיידיים". ולמה הם מתיידיים? - "כי נפל פחד היהודים עליהם".

שואל ה"שפת אמת", מה פתאום נפל פחד היהודים עליהם ?

הרי מדובר פה על "עמי הארץ" לא על העמלקיים. ל"עמי הארץ" לא עשו היהודים דבר !

את הנקם עשו רק באנשי-עמלק, אז למה נפל פחד היהודים עליהם ?

כך ניתחו זאת רבותינו :-

26. ילקוט שמעוני תתנ"ו

" **ומחר** אעשה כדבר המלך' - מה ראתה (אסתר) לומר 'מחר' ? - אלא שכל זרעה של עמלק למודים ליפול 'למחר', וכן הוא אומר: 'מחר אנכי נצב על ראש הגבעה' ".

אסתר, כמו משה, נלחמת בעמלק "מחר".

ההבדל בין עמלק לביננו הוא ההבדל בין המחר לעכשיו, בין היום לנצח, בין הקרי לטהרה.

המן פועל "היום". אנחנו פועלים "למחר". אנחנו לא "עכשיוניקים".

יתכן שהיום עוד יש צרות רבות, יתכן שהיום לא מתגלה התשועה, אבל "מחר אעשה כדבר המלך".

זהו אותו "נצח ישראל" שלא ישקר ולא ינחם" אותו מלמד שמואל, זהו אותו "מחר אנכי נצב על ראש הגבעה ומטה האלקים בידי".

אז, כאשר יתיצב משה על ראש הגבעה: -

27. שמות י"ז

"והיה כאשר ירים משה ידו - וגבר ישראל, וכאשר יניח ידו - וגבר עמלק".

כי המלחמה בעמלק - "מלחמה לה' " היא. המלחמה בעמלק - היא לא מלחמה מקומית, נקודתית.

זו מלחמה "מדר דר"⁷.

אולי זהו אותו "דר לדור" שעליו דיבר הרמב"ן (בעמוד 2 לעיל), אותו "דרור" שמתגלה בגאולה האמיתית - הגאולה אותה מבקש עמלק למגר.

יד. "מלחמה לה' בעמלק".

תפקידנו הוא לא לזכור את המלחמה שהיתה ברפידים. אין מצוה כזאת בתורה.

המצוה היא לא 'זכור את אשר נלחם לך עמלק בדרך בצאתכם ממצרים' !

גם אם יקרא אדם בשבת זכור את כל ספרי ההסטוריה ואת כל תיאורי המלחמה שהתנהלה בעמק ברפידים - הוא לא יצא חובת זכרון עמלק. **כי עמלק לא נלחם בך. הוא "קרד"**.

המצוה היא לזכור על מה בעצם היתה המלחמה והמצוה היא לזכור זאת כשנכנסים לארץ - "בהניח ה' אלקיך לך מכל איבך מסביב".

כשתהיה שוב בארץ אשר ה' נותן לך נחלה, כשתוכל כבר לבנות את בית הבחירה - שוב יחכה לך עמלק.

לכן - "זכור" ו-"אל תשכח" !

אולי כעת יובן, מדוע מי שלא שמע את הקריאה בשבת זכור - שהיא חובה דאורייתא - יצא חובת "זכור את אשר עשה לך"

הנה לשון שאלתו:-

29. השפת אמת

" ורבים מעמי הארץ מתיידיים כי נפל פחד היהודים עליהם - ולכאורה קשה, כי לא באו בני ישראל להלחם רק עם הקמים עליהם לרעה, ומה פחד היה להם להתגייר על ידי זה?...".

ועונה ה"שפת אמת": -

"...ויתכן לפרש כי 'עליהם' חוזר על העמלקיים, כת המן הרשע, שהם מכסים את הפנים ולכן הם מונעים לבני עולם להתגייר ולכנוס תחת כנפי השכינה".

רבים מעמי הארץ מתיידיים, כי נפל פחד היהודים עליהם - על המן ועל העמלקיים.

וכשנופל פחד היהודים על העמלקים - כש"מצרים מת על שפת הים" - כשאין מי שיחצוץ בין האדם לבוראו - אז יכול העולם לשוב ולראות פתאום את "זה אלי ואנוהו".

כל עוד לעמלק הזה יש שליטה בעולם, אז אי אפשר לתפקד.

פחד היהודים נפל על העמלקים, לא על עמי הארץ, וכשהנחש-העמלקי חוזר מפחד אל האדמה, אז כל עמי-הארץ יכולים להתחיל לראות את שם ה'.

*

30. רש"י על שמות י"ז י"ט

" כי יד על פס יה' - ידו של הקדוש-ברוך-הוא הורמה לישבע בכסאו להיות לו מלחמה ואיבה בעמלק - עולמית. ומהו 'פס' ולא נאמר - 'פסא' ? ואף השם (=י-ה) נחלק לחציו ? - נשבע הקדוש-ברוך-הוא שאין שמו שָלֵם ואין פְסָאו שלם עד שימַחָה שמו של עמלק כולו. וכשימחה שמו, יהיה השם שלם והפְסָא שָלֵם...".

שמו של ה' זוהי הופעתו והתבטאותו בעולם.

פְסָאוֹ - זהו גילוי מלכותו של "המלך היושב על פְסָא רם ונְשֵׂא".

כל עוד הניצוצות העמלקיים האלה מסתובבים, כל עוד מסתובב פה מי שהתפקיד שלו הוא להפוך כל נצח לְקָרִי, כל התחברות בין האדם לאבותיו ולשרשו - לְמַקְרָה וכל חום ודְבָקוֹת - לְצִינְיוֹת וְקִרְיוֹת - עוד חלה עלינו חובת זכרוננו ומחייטו של המן בן המדתא העמלקי.

זכה דוֹרְנוֹ לשוב ולעסוק בשאיפות להקמת ממלכה.

אם תֵּאבֵי שכינה אנו, אם תֵּאבֵי "בֵּית-הַבְּחִירָה" הַנְּנוּ - שומה עלינו לזכור את אשר עשה לנו עמלק, לזכור - ולא לשכוח.